

Nytt i privatretten

Utgitt av Institutt for privatrett ved Universitetet i Oslo

Nyhetsbrev for informasjon på det privatrettslige området Nr. 4 – nov. 2000

KONTRAKTSRETT

To byggestener i internasjonal kontraktsrett

• Ole Lando and Hugh Beale (ed.): *Principles of European Contract Law. Parts I and II. Prepared by The Commission on European Contract Law.* Kluwer Law International, The Hague, London, Boston 2000. 561 s.

• *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Rome 1994. 256 s.

Internasjonalt har CISG vært oppfattet som gjennombruddet for et arbeid mot en internasjonal kontraktsrett. Dette er tilveiebringelsen av UNIDROIT Principles og de tilsvarende Principles of European Contract Law (PECL) synlige tegn på.

Innhold nr. 4:

Kontraktsrett	s. 1
Erstatningsrett	s. 3
Forsikringsrett	s. 4
Selskapsrett	s. 6
Konkurranserett	s. 7
Immaterialrett	s. 8
Opphavsrett	s. 8
Varemerkerett	s. 8
Panterett	s. 9
Tingsrett	s. 10
Familie- og arverett	s. 11
Barnerett	s. 11
Familierecht	s. 12
Boligrett	s. 15

e-post: caf@cappelen.no
<http://www.cappelen.no>

UNIDROIT ble etablert i 1926 som et organ under Folkeforbundet, ble reetablert i 1940, og har i dag over 50 medlemsstater, derav de nordiske land. UNIDROIT skal fremme harmonisering av privatretten, og har lagt ned betydelig arbeid ved forberedelsen av konvensjoner, herunder CISG.

Verken UNIDROIT Principles eller PECL er en konvensjon: Det dreier seg ikke om regler som tilsikter å bli folkerettslig bindende, men om anbefalte løsninger uten annen vekt enn den som ligger i deres overbevisningskraft. UNIDROIT Principles inneholder et omfattende regelverk på 119 artikler med forklarende kommentarer og eksempler, som utgjør en enhet. PECL har i alt 131 artikler. Regelverket dekker store deler av avtaleretten og obligasjonsretten. Viktige emner er riktignok utelatt særlig i UNIDROIT Principles, formodentlig enten fordi det ikke har lyktes å finne en regulering (f.eks. fullmaktsspørsmål – som derimot er regulert i PECL), eller fordi feltet ikke egner seg til kontraktsfesting (f.eks. foreldelsesregler som i mange land er en del av prosessretten). Faktisk synes UNIDROIT Principles allerede å ha fått betydelig aksept, og også PECL har vakt betydelig interesse. De må kunne brukes som supplerende materiale eksempelvis i internasjonale kjøp der CISG artikkel 7 (2) for såkalt «gap filling» foreskriver at «Questions concerning matters governed by this convention which are not expressly settled in it are to be settled in conformity with the general principles on which it is based ...». UNIDROIT Principles og PECL gir også et fastere innhold til den iallfall tilsynelatende nokså luftige *lex mercatoria*, altså en felles

handelsrett for grenseoverskridende transaksjoner. Det er forutsetningen at partene kan velge UNIDROIT Principles eller PECL som bakgrunnsrett for sitt avtaleforhold. I forordet til UNIDROIT Principles presiseres:

«For the most part the UNIDROIT Principles reflect concepts to be found in many, if not all, legal systems. Since however the Principles are intended to provide a system of rules especially tailored to the needs of international commercial transactions, they also embody what are perceived to be the best solutions, even if still not yet generally adopted. The objective of the UNIDROIT Principles is to establish a balanced set of rules designed for use throughout the world irrespective of the legal traditions and the economic and political conditions in which they are to be applied» (s. viii).

Selv om UNIDROIT Principles og PECL først og fremst skal regulere grenseoverskridende kontrakter, kan anbefalingene ha betydning også for norsk rett, særlig i de ikke sjeldent forekommende tilfelle der løsningen etter norsk rett er usikker. UNIDROIT Principles og PECL er i betydelige deler en generalisering av reglene i CISG (herunder dens Part II Formation of the Contract, som underlig nok ikke er ratifisert av de nordiske land). En viktig byggesten er således regler som er direkte gjennomført i norsk rett og som har vært forbilde for den nyere lovgivning på kontraktsrettens område. Den kvalitet som kjennetegner UNIDROIT Principles og PECL, tilsier videre at de bør tillegges atskillig vekt. Dette støttes av hensynet til harmonisering av norsk rett med en internasjonal kontraktsrett.

Som en parallell til UNIDROIT-

prosjektet har den såkalte Lando-kommisjonen utarbeidet Principles of European Contract Law (PECL). En versjon av Part I: Performance, Non-performance and Remedies, forelå allerede i boktugave i 1995. Med den foreliggende nytugivelse er prosjektet langt på vei blitt en heldekkende kontraktsrett med reguleringer av «formation», «authority of agents», «validity», «interpretation», «contents and effects», «performance», «non performance and remedies in general», «particular remedies for non-performance», samt «general provisions». PECL har mange likhetstrekk med UNIDROIT Principles, både formelt og innholdsmessig, bortsett fra at PECL har et omfattende noteapparat med kildeanvisninger. Det skyldes nok dels at man har hatt de samme forbilder, dels at det har vært et betydelig personsammenfall i de nedsatte arbeidsgruppene. Arbeidet med PECL har imidlertid skjedd uten den formelle autoritet UNIDROIT har, idet initiativtakerne og deltagerne har vært privatpersoner fra medlemslandene i EU som har vært med alene i kraft av faglig tyngde og ønsket om en bredest mulig sammensetning. Prosjektet fikk øket betydning etter at Europaparlamentet i 1989 vedtok en resolusjon om å starte arbeidet med en European Private Law, og fremhevet kontraktsretten som et særlig område av betydning for det felles marked. Bortsett fra at PECL dermed kan være grunnstenen for en fremtidig kodifikasjon innen EU (hva mange vil mene er lite realistisk), kan PECL på samme måte som UNIDROIT Principles få praktisk betydning dels ved inkorporasjon i den enkelte avtale slik at de blir en del av kontraktsvilkårene, dels ved å gi den såkalte lex mercatoria et fastere grunnlag og dels ved å utvikle den nasjonale rett. Siden reglene er såpass like, er det nærliggende å anta at de i det praktiske liv kan få en gjensidig selvforsterkende effekt.

Med det nye bind må det sies at internasjonal kontraktsrett har fått et verdifullt tilskudd.

Viggo Hagstrøm

Ny litteratur

Tema for avhandlingen *Kontraktens relativitet – Det direkte ansvar i formueretten*, som innbrakte forfatteren den juridiske doktorgrad ved Københavns Universitet, er adgang til å gjøre misligholdskrav gjeldende overfor annen enn en kontraktspart. Der som en avtale mellom A og B misligholdes typisk ved mangelfull oppfyllelse fra A, er det spørsmål om C, som kan ha inngått avtale om eksempelvis kjøp, leie, entreprise eller transport med B, og som blir rammet av misligholdet mellom A og B, kan gjøre krav gjeldende direkte mot A.

Problemene har stor praktisk betydning. På noen områder kan de sies å ha funnet sin løsning, eksempelvis for produktansvaret der den fysiske skadeforvoldelse gjør det nærliggende å bygge et direktekrav på deliktsregler. På andre områder hersker det imidlertid betydelig usikkerhet. Vibe Ulfbecks avhandling er derfor et viktig og betydelig bidrag til innsikt i disse spørsmål. (Forøvrig kan opplyses at det også i Sverige nylig er kommet en solid doktoravhandling om disse spørsmål, Laila Zackariasson: *Direktekrav – Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*. Iustus förlag, Uppsala 1999. 449 s. Avhandlingen har større interesse for svenske forhold.)

Tradisjonelt har direktekrav vært basert på ett av tre mulige grunnlag: (1) kontrakt, (2) delikt, eller (3) ugrunnet berikelse. De kontraktbaserte krav kan enten bygges på såkalt subrogasjon ved at kravet automatisk går over til C, altså at han trer inn i kravet, eksempelvis ved salg til ham av den gjenstand som er levert mangelfull av A (prinsippet om at «kravet følger varen»). Eller kravet kan bygges på såkalt springende regress; det forutsetter at C også har et misligholdskrav og innebærer at han gjør sitt eget misligholdskrav gjeldende mot A innenfor rammene av det misligholdskrav B hadde hatt mot A dersom C i stedet hadde krevet ham.

Avhandlingens tese er at direktekrav må «selvstændiggjøres» og at «det direkte ansvar er et eksempel på en ansvarsform, som bedre lader sig beskrive som en blanding mellom et kontraktsansvar og et deliktsansvar,

idet ansvaret i visse henseender har deliktueft præg i andre kontraktueft» (s. 187). Det kan være diskutabelt hvorvidt det er et heldig grep å skape et slikt kravgrunnlag «sui generis» i stedet for å ta utgangspunkt i de tradisjonelle kategoriene og utnytte disse så langt det er grunnlag for det. En slik regel som forfatteren går inn for, med et bredt skjønnsstema og betydelig innslag av rimelighetsvurdering kan føre til rettsusikkerhet.

Norsk rett synes i stigende utstrekning å anerkjenne direktekrav bygget på subrogasjon. Den første dom som må sies å bygge på inntredessynspunkter, er Rt. 1981 s. 445 (Rt. 1976 s. 1117 er som forfatteren påpeker, s. 163 f., basert på delikt). Senere er det både i kjøpsloven § 88 (1) og i lov om avhending av fast eigedom (3. juli 1992 nr. 93) § 4-16 innført regler som bygger på subrogasjon (jf. Rt. 1998 s. 656 på s. 661), skjønt man også finner bestemmelser der direktekrav er basert på et prinsipp om «springende regress», se bustadoppføringslova (13. juni 1997 nr. 43) § 37 og håndverkertjenesteloven (16. juni 1989 nr. 63) § 27. Som forfatteren påpeker er Rt. 1998 s. 656, som etablerer direktekrav i entrepriseforhold konkret begrunnet (jf. s. 168 og s. 303), men dommen har nok faktisk en større rekkevidde en forfatteren synes å forutsette. I domspremissene fremholdes det som argument for direktekrav, at underentreprenørens tilbud var vedlagt entreprenørens tilbud til byggherren, samt at underentreprenøren hadde påtatt seg prosjekteringsansvar for sin del av arbeidene. I utgangspunktet kan det dermed synes som om saken gjelder et spesielt tilfelle. Men så enkelt var nok ikke forholdet. I større byggeprosjekter i privat regi vil byggherren ofte velge enten en fremforhandlet kontrakt eller en lukket anbudskonkurranse. Det normale er da at byggherren forbeholder seg å ha full innsikt i forholdet til underentreprenører. Og i totalentreprisekontrakter, som etter hvert er blitt meget utbredt også for kompliserte bygg, vil entreprenøren ofte inkorporere underentreprenørenes tilbud i sitt eget tilbud. Det har blant annet sammenheng med at prosjekteringen kan ha kommet såpass kort når entreprenøren får tiltransportert prosjektet, at underentreprenørenes spesifikasjon er nød-

vendig for å fastlegge hva som ligger innenfor tilbudet. Dessuten er det ganske vanlig at underentreprenører overtar delprosjektering, eksempelvis at en underentreprenør overtar prosjekteringsansvaret for slikt som røropplegg, ventilasjon, eller takkonstruksjoner og -belegg. På denne bakgrunn får nok Rt. 1998 s. 656 større praktisk rekkevidde enn premissene umiddelbart kan gi grunnlag for å anta. I entrepriseretten kan direktekrav være en viktig beføyelse for byggherren, særlig i de tilfelle der entreprisekontrakten heves eksempelvis pga. entreprenørens konkurs. Gjennom direktekrav kan byggherren da få underentreprenørene til å oppfylle sin forpliktelse, herunder utbedre mangler ved eget arbeid. Uten direktekravsadgang viser erfaring at underentreprenørene vil benytte seg av de muligheter situasjonen gir, hvilket kan føre til at de i realiteten krever betalt for å rette egne mangler.

Selv om en skulle fastholde den tradisjonelle oppfatning og i utgangspunktet basere direktekrav på enten inntredelsessynspunkter, delikt eller ugrunnet berikelse, er det ikke dermed sagt at den mer sammensatte vurdering forfatteren lanserer, blir uten betydning. Enda om et direktekrav skulle kunne bygges på inntredelsessynspunkter alene, kan deliktmessige betraktninger trekkes inn som støtteargumenter i den samlede rettspolitiske vurdering av om inntredelsesrett skal statuere. Og dersom de tradisjonelle grunnlag hver for seg ikke gir tilstrekkelig støtte for et krav, er det nærliggende å undersøke om kombinasjonen av elementer fra de ulike kravgrunnlag kan være tilstrekkelig. Også den som ønsker å holde seg til den tradisjonelle lære om direktekrav, vil således ha glede av forfatterens generelle synspunkter.

Avhandlingens store fortjeneste er at forfatteren har tegnet et kart over et område man tidligere bare kjente til i enkeltheter og brokker. Direktekravene er satt inn i en større sammenheng, og de brede rettsammenlignende undersøkelser som utmerker avhandlingen, bringer den nødvendige oversikt over problemområdet. Enhver som skal beskjefte seg med direktekrav, enten som rettsvitenskapsmann, dommer, advokat eller lovgiver, vil måtte forholde seg til

avhandlingen og vil ha betydelig nytte av den.

Vibe Ulfbeck: Kontraktens relativitet – Det direkte ansvar i formueretten. ISBN 87-619-0156-3. Thomson – GADJURA, København 2000. 463 s.

Viggo Hagstrøm

ERSTATNINGSRETT

Reindrifftsrett. Vassdragsrett. Høyesterettsdom av 5. oktober 2000

Saken gjelder krav om erstatning fra en gruppe reieiere, kalt A-gruppen, for tap av beiteland i forbindelse med oppdemming av Oldervikvannet på øya Seiland mellom Alta og Hammerfest.

Oldervikvannet ligger i A-gruppens bruksområde. Vannet ble demmet opp først på 1940-tallet, den gang for privateide Hakkstabben kraftverk. Driften ved dette kraftverket ble redusert etter hvert og opphørte på 1970-tallet. I 1988 overtok Alta Kraftlag fallrettighetene på Hakkstabben.

I 1993 fikk Alta Kraftlag tillatelse etter vassdragsloven til å gjenoppta reguleringen av Oldervikvannet og tillatelse til å bygge ny kraftstasjon. Den nye driften førte til sprekkdannelse i isen som ikke hadde vært der tidligere; heller ikke i den tiden Hakkstabben kraftverk sto for driften.

A-gruppen hevdet at området rundt Oldervikvannet var tapt som reinbeiteområde. Området som var tapt var et viktig vårbeiteområde, og gruppen krevet erstatning for dette. A-gruppen ble i herredsretten tilkjent erstatning på kr 100 000. Alta Kraftlag anket dommen til lagmannsretten. Lagmannsrettens flertall fant at vilkårene for erstatning ikke forelå. Inngrepet var ikke omfattende nok til å utløse et erstatningskrav. Et mindretall i lagmannsretten, de sakkyndige dommerne, ville tilkjenne A-gruppen kr 50 000 i erstatning. A-gruppen anket dommen til Høyesterett.

Høyesterett fant at vilkårene for erstatning forelå, men var delt i synet på erstatningens størrelse. En dommer ville tilkjenne kr 200 000 i erstatning, de fire andre ville ikke tilkjenne mer enn kr 100 000. A-gruppen ble imid-

lertid tilkjent saksomkostninger for alle tre rettsinstanser.

I forbindelse med sakens behandling i Høyesterett ble en sakkyndig oppnevnt. Han kom til at reguleringen av Oldervikvannet hadde medført et produksjonstap for A-gruppen på over 1,4 mill. kroner. Selv om reieierne på langt nær fikk det beløp som var krevet, behandler dommen flere prinsipielle spørsmål av betydning for reindriften. Jeg skal i det følgende omtale disse:

1. A-gruppen ble anerkjent som berettiget til å reise erstatningskrav.

I tidligere saker for Høyesterett har krav på erstatning for inngrep i reinbeiteland vært reist av reinbeitedistriktet. Et reinbeitedistrikt består gjerne av flere driftsgrupper som har sine tradisjonelle beiteområder innenfor distriktet. Dette var første gang Høyesterett behandlet et krav fra en mindre gruppe reieiere, såkalt siida, innenfor et distrikt. Alta Kraftlag motsatte seg ikke A-gruppens adgang til å reise sak med krav om erstatning. Men det er likevel verdt å merke seg det Høyesterett sier om dette spørsmålet. Det heter:

«I de saker Høyesterett tidligere har behandlet, har det vært reinbeitedistriktet som sådant som har fremmet krav om erstatning. I dette tilfellet rammer inngrepet bare en gruppe av reindriftsutøvere i distriktet, og da må denne gruppen ha adgang til å fremme erstatningskrav, jf. NOU 1997: 4 Naturgrunnlaget for samisk kultur side 337.»

Høyesterett godtok altså at en siida-gruppe kan ha egne rettigheter. *2. Det tapte areal ble vurdert i lys av det areal som A-gruppen tradisjonelt disponerte og ikke i lys av distriktets totale areal.*

Lagmannsrettens flertall avviste reieierens krav med blant annet den begrunnelse at det tapte areal bare utgjorde en begrenset del av av distriktets totale beiteareal. Høyesterett så annerledes på dette. Hele distriktets areal var ikke til disposisjon for A-gruppen. Retten la til grunn at distriktet tradisjonelt hadde vært delt mellom tre driftsgrupper. Det tapte areal ble vurdert i forhold til det areal A-gruppen disponerte. Høyesterett fant at A-gruppen ikke hadde tillatelse til å bruke areal som de to andre gruppene i distriktet tradisjonelt hadde brukt. Høyesterett uttaler:

«Flertallet i lagmannsrettens bemerkninger om at det beiteland [A]-gruppen er avskåret fra representerer en meget bekjeden del av det totale beiteområdet i reinbeitedistriktet, er derfor ikke treffende. Areal som i utgangspunktet disponeres av andre driftsgrupper i distriktet, vil bare kunne trekkes inn i vurderingen dersom det kan legges til grunn at [A]-gruppen vil få anledning til å anvende disse.»

Riktignok hadde A-gruppen de siste årene disponert B-gruppens beiteområde, idet utøverne innenfor B-gruppen hadde vært på såkalt omstilling. (Det har i Finnmark vært et eget omstillingsprogram, der reineiere mot å slakte sine rein har blitt tilbudt omstilling til annet yrke i fem-årsperiode. Svært mange har imidlertid etter fem-årsperioden ønsket å gå tilbake til reindrift.) Sommeren 2000 hadde fire av seks driftsenheter i B-gruppen meldt fra at de ville gjenoppta sin reindrift, og de måtte da ifølge Høyesterett få tilgang til sitt tradisjonelle beiteområde i distriktet. A-gruppen kunne derfor i fremtiden ikke regne med å bruke B-gruppens område.

3. Det tapte vårbeitet ble vurdert i forhold til A-gruppens resterende vårbeite.

Som påpekt under 2 ble det tapte areal vurdert i forhold til A-gruppens tradisjonelle bruksområde og ikke i forhold til det totale areal i distriktet. Høyesterett gikk også et skritt videre og vurderte det tapte areal i forhold til annet tilgjengelig vårbeite innenfor A-gruppens bruksområde på Seiland. På grunnlag av den sakkyndiges rapport fant Høyesterett at det tapte vårbeite var 5 km² av et samlet vårbeiteareal på 12 km².

4. Omfanget av det tapte areal som følge av reguleringen av Oldervikvannet.

Lagmannsrettens flertall betraktet som tapt bare det areal som fysisk sett var rammet av reguleringen, og mente at reineierne gjennom gjeting kunne benytte resten av området omkring. Høyesterett sluttet seg imidlertid til den sakkyndige Nellemanns vurdering om at det ville bli vanskelig selv med intens gjeting å holde reinen unna området nær vannet, og dermed fare for at reinen ville gå i issprekker, hvis reinen ble sluppet i nærheten av vannet. Derfor måtte reinen slippes

nord for og et godt stykke unna vannet, og dermed var det en så stor del av vårbeitet som ikke kunne benyttes. *5. Erstatning for produksjonstap ble ikke tilkjent.*

A-gruppen hadde i anken til Høyesterett krevet kr 500 000 i erstatning. Den sakkyndige som avgav sin rapport få måneder før hovedforhandling, kom til at produksjonstapet var på hele kr 1,4 mill. kroner. Kravet ble derfor betydelig utvidet før hovedforhandling i Høyesterett.

Høyesterett ville imidlertid ikke anerkjenne dette produksjonstapet. De fant at det var for mange usikkerhetsmomenter knyttet til dette. Man kunne ikke uten videre ta reintallet idag, som var 600, og sammenligne dette tallet med reintallet før reguleringen av Oldervikvannet. Forholdene på vinterbeite ville uavhengig av innskrenkningene av vårbeitene, ha ført til en reduksjon av reintallet for A-gruppens vedkommende. Dagens reintall på 600 skyldtes derfor ikke alene reguleringen av Oldervikvannet. Hensett til de resterende vårbeitene som A-gruppen hadde på Seiland måtte det ifølge Høyesterett være mulig å øke reintallet noe utover dagens 600.

6. Erstatning ble gitt for ulempe.

Området rundt Oldervikvannet var altså tapt som vårbeite. Området hadde vært vårbeite for okserein og ungdyr. A-gruppen måtte derfor nå benytte sitt øvrige vårbeite for okser og ungdyr. Høyesterett påpeker at dette også hadde skjedd tidligere. Det heter:

«Det beiteområde som nå anses tapt, er bare ett av flere områder som har vært nyttet til slikt vårbeite. Både området mellom Skarvevannet og Altneset og området nord for Altneset i Store Kufjord har før reguleringen i 1993 vært benyttet til vårbeite for okserein og ungdyr. I en viss utstrekning har de også beitet sammen med simlene i Store Bekkarfjord.»

Men endringen av driftsforholdene og flere dyr på beitet i Store Bekkarfjord ville ifølge Høyesterett føre til et merarbeid, som A-gruppen hadde krav på å få erstattet. Flertallet kom til at erstatning for dette merarbeidet etter en skjønsmessig vurdering måtte settes til kr 100 000. Mindretallet, en dommer, ville sette beløpet til kr 160 000 med et pålegg på 25 pros-

ent etter vassdragsloven § 62. Flertallet fant at vassdragsloven § 62 ikke fikk anvendelse.

7. Tilpasningsplikten.

Høyesterett påpekte at reindriftnæringen har en tilpasningsplikt, noe som er i samsvar med alminnelige erstatningsrettlige og ekspropriasjonsrettslige prinsipper. For at erstatningsplikt skal utløses, må ulempene som reineierne blir påført, overskride en tålegrense. Tålegrensen er ingen eksakt størrelse. Den vil blant annet bero på inngrepets karakter, omfang og betydning for utøveren. Høyesterett tok avstand fra uttalelsen fra lagmannsrettens flertall om «at inngrepet for å være erstatningsbetingende må medføre vesentlig ulemper ut over den alminnelige tålegrense». Ifølge Høyesterett kunne det ikke oppstilles en høyere tålegrense for reindriften enn for andre bruksberettigete. Høyesterett tok videre avstand fra at reglene i nabolovens § 2 kunne få anvendelse.

Viktig i denne sammenheng er også at Høyesterett vurderte tilpasningsplikten – og dermed tålegrensen – i relasjon til A-gruppen og dens vårbeiteareal og ikke i relasjon til distriktet som sådant, se ovenfor punkt 2 og 3.

Kirsti Strøm Bull

FORSIKRINGSRETT

Motorvognforsikring. Grov uaktsomhet. Identifikasjon. AKN 1700 og 1701 (2000)

Avkortningsnemndas (AKN) resultat i disse to avgjørelsene innebærer et brudd med tidligere praksis mht. identifikasjon i motorvognforsikring. Bruddet kan trolig føres tilbake til at nemnda fikk ny formann 1. januar 1999, selv om nemnda i en avgjørelse fra juni 1999 (AKN 1664) holdt seg til den tidligere linjen.

Begge sakene angikk en alminnelig brukt klausul i motorvognforsikring, nemlig at sikrede ved spørsmålet om avkortning i erstatningsbeløpet ved grov uaktsom fremkallelse av forsikringstilfellet identifiseres med en person som er «ansvarlig for motorvognen». FAL § 4-11 annet ledd litra (a) aksepterer en slik identifikasjon i forbrukerforsikring, men problemet er når en per-

son kan sies å være ansvarlig for forsikringsgjenstanden. I næringsforsikring, der man ikke har noen pre-septorisk identifikasjonsregel, er problemene enklere. Har imidlertid selskapet, som i AKN 1700, formulert klausulen etter mal av den pre-septoriske forbrukerregelen, får man problemene med forståelsen av denne med på lasset.

I AKN 1700 drev sikrede transportfirma med to biler og en ansatt sjåfør. Sikrede og den ansatte brukte bilene om hverandre. Under tillasting av den ene bilen glemte sjåføren å slå lastekranen helt ned før han startet kjøringen, med den følge at den slo opp i en bro og ble skadet. Det var unødvendig for AKN å vurdere om sjåføren hadde opptrådt grovt uaktsomt, fordi den enstemmig kom til at vilkårene for identifikasjon ikke forelå. Det var imidlertid stor uenighet mellom flertallet (formannen og forsikringstagerrepresentanten) og mindretallet (selskapsrepresentanten) om den generelle forståelsen av FAL § 4-11 annet ledd litra (a).

I AKN 1701 kjørte sønnen farens (forsikringstagerens) bil, da den i stor fart kjørte inn i en annen bil. Familien hadde i alt fire biler. Disse kunne benyttes av alle i familien etter behov, men det ser ut til at vedkommende bil først og fremst ble anvendt av forsikringstagerens hustru til arbeidsreise. Flertallet fant ikke at vilkårene for identifikasjon forelå i dette tilfellet, men mindretallet (selskapsrepresentanten) ville identifisere og i tråd med selskapets syn avkorte erstatningen for kaskoskaden (kr 44 500) 100%. Nemndas resultat er ikke akseptert av selskapet, hvilket betyr at sikrede vil være avhengig av å ta saken til domstolene.

Begrunnelsene fra de to fraksjonene er i noen grad enslydende i de to sakene. Her legger jeg hovedvekten på begrunnelsene i AKN 1701. Flertallet tar utgangspunkt i forarbeidene: Ansvarlig for motorvognen innebærer «at sikrede har overlatt ham en omfattende og relativt varig rådighet. Et vanlig kortvarig brukslån omfattes ikke av bestemmelsen, og heller ikke en mer permanent bruksadgang utløser identifikasjon dersom sikrede står for forvaltningen av gjenstanden» (NOU 1987:24 s. 102). Etter flertallets oppfatning må utgangspunkt tas i den første setningen, som

viser at «rådigheten» både må gå over en viss tid og ha et visst omfang. Neste setning illustrerer disse to kravene nærmere: ved «kortvarige brukslån» er hverken kravet til tid eller omfang oppfylt, mens ved «mer permanent bruksadgang» er tidskravet uten videre oppfylt, mens omfangskravet forutsetter at brukeren har et forvalteransvar. På bakgrunn av en analyse av dommene i RG 1974 s. 689, RG 1994 s. 1143 og RG 1994 s. 1167 peker flertallet på at kriteriet «forvaltningen av gjenstanden» løser seg opp i forskjellige elementer, som beslutning om innkjøp, bestemmelse over bruk og ansvar for renhold, bensin og vedlikehold, og at noen av disse funksjonene – men ikke nødvendigvis alle – må være overlatt føreren for at det skal kunne skje identifikasjon. Flertallet omtaler også enkelte tidligere AKN-avgjørelser, og finner det tvilsomt «om denne praksis har hjemmel». I den konkrete saken i AKN 1701 måtte etter flertallets oppfatning det avgjørende være om «føreren hadde en permanent låneadgang kombinert med et visst forvalteransvar». Det siste var ikke tilfellet: det «dreier seg om en adgang til å bruke bilen i den utstrekning den var ledig, men uten at føreren synes å ha hatt noen egentlig rett til å bestemme over bruken av bilen eller ansvar for drift og vedlikehold.»

Mindretallet tar for sin del også utgangspunkt i forarbeidene, men i et annet utsagn enn flertallet: «Det foreligger en del rettspraksis om klausulen i motorvognforsikring ..., og utvalget antar at denne praksis fortsatt vil være veiledende.» (NOU s. 102). Mindretallet trekker i sin argumentasjon da også først og fremst inn tidligere AKN-praksis med dens forståelse av rettspraksis. Uenigheten med flertallet knytter seg særlig til kriteriet «forvaltningen av gjenstanden». Mindretallet mener at flertallet her har innført et tilleggskriterium som ikke er hjemlet i rettspraksis eller andre relevante rettskilder, og som står i direkte motstrid med AKNs tidligere avgjørelser. Det er spesielt henvisning til AKN 1664 (1999), der det pekes på at det er «noe uklart» hva som menes med kriteriet «forvaltningen av gjenstanden» slik det er benyttet i forarbeidene, men at «forarbeidene synes å forutsette at vedkommende i tillegg til bruksrett må ha et

visst ansvar for utgiftene.» Det påpekes at det ikke fremgår om dette bare gjelder ved «permanent bruksadgang» eller også ved «varig rådighet». Fordi lovbestemmelsen bygger på tidligere praksis, se RG 1974 s. 689, «synes det naturlig at referansen til forvaltningen først og fremst refererer seg til bruksadgang (kontinuerlig lånemulighet)». I AKN 1664 var for øvrig forholdet at sønnen fikk låne farens (forsikringstagerens) bil, som moren vanligvis disponerte, til skolestedet fra mandag morgen til fredag. Nemnda fant at vilkårene for identifikasjon forelå: det dreiet seg om «full disposisjonsrett i 5 dager, som med formuleringen i motivene må sies å være en omfattende og relativt varig råderett. Når sønnen hadde full råderett over bilen for de aktuelle dagene, foreligger noe mer enn bruksadgang, og da synes det ikke grunnlag for å oppstille noe krav om at sikrede også skal ha et forvalteransvar i form av dekning av vedlikehold etc.»

Etter min oppfatning er det all grunn til å støtte AKNs flertall både i resultat og begrunnelse. Mindretallets begrunnelse, som lener seg sterkt på AKN 1664, lider av samme svakhet som denne: et sterkt ønske om å videreføre alle elementer i AKNs tidligere praksis, basert på en mulig, men kanskje ikke den mest nærliggende, lesning og sammenstilling av rettspraksis, og uten å ta særlig høyde for de synspunkter som fremgår av forarbeidene.

Det kan nok spørres om det er riktig og fornuftig av et organ som AKN å bryte med egen tidligere praksis. Jeg mener det må være fullt akseptabelt, hensett både til at det vil kunne være tilfeldig om og når domstolene får anledning til å «rette opp» en gal rettsutvikling og til at AKNs praksis lett blir en rettskilde i seg selv, også for de samme domstolene. I den forbindelse kan det for øvrig være plass for en kommentar om AKNs bruk av domspraksis i denne avgjørelsen. Jeg synes for min del at både flertall og mindretall legger for stor vekt på den noe tilfeldige underrettspraksis som finnes. At forarbeidene til FAL forutsetter at tidligere rettspraksis «fortsatt vil være veiledende», tilsier ikke detaljanalyser av denne praksis i tilfeller hvor forarbeidene selv gir klare retningslinjer for den fremtidige rettstilstanden.

Som nevnt angikk AKN 1700 næringsforsikring. Flertallet påpeker her at slik forsikring står i en noe annen stilling enn forbrukerforsikring, «fordi sjåføren her ikke bruker bilen for å tilfredsstillte egne behov, men kjører på vegne av eieren.» Skal det foregå identifikasjon, må det likevel forutsettes at «føreren er gitt en viss styringsrett eller et selvstendig ansvar for bilen»; kjøring på vegne av sikrede er alene ikke tilstrekkelig.

AKN-praksis kan imidlertid tyde på en større villighet til identifikasjon i næringsforhold. I den utstrekning sjåførene ikke «har hatt noe forvalteransvar eller selvstendig ansvar for bruken av bilene, ... synes avgjørelsene å gå lenger i identifikasjonsadgangen enn det er hjemmel for i FAL § 4-11, 2. ledd (a).» Ettersom partene i næringsforhold står fritt til å formulere klausuler som avviker fra denne lovbestemmelsen, kan dette tilsi å følge AKNs tolkningspraksis. Flertallet finner imidlertid dette «lite ryddig.» Når selskapet velger å holde seg til lovens formulering i sin klausul, istedenfor å innta en uttrykkelig avvikende klausul, er det eneste naturlige å arbeide med et enhetlig «ansvarlig for vognen»-begrep.

Mindretallet fremhevet særskilt at selskapene ikke hadde sett behovet for å utnytte unntaket fra de preseptoriske forbrukerreglene og formulere en særskilt identifikasjonsregel i næringsforsikring, i tillit til sin (og AKNs tidligere) oppfatning av gjeldende rett.

Hans Jacob Bull

SELSKAPSRETT

Oppløsning av aksjeselskap i medhold av alminnelige rettsgrunnsetninger. Rt. 2000 s. 93 I

Dommen i Rt. 2000 s. 931 er prinsipielt viktig, fordi den bygger på at det eksisterer en rett til oppløsning av aksjeselskap som supplerer aksjelovens oppløsningsregler. Formelt sett er den likevel et stykke rettshistorie, fordi saksforholdet gjelder rettstilstanden etter aksjeloven 1976.

At dommen fastslår at lovens krav om «særlig tungtveiende grunner» også må gjelde ved oppløsning etter

ulovfestede regler, må imidlertid få betydning ved tolkning av en eventuell ulovfestet rett til oppløsning som supplement til 1997-aksjeloven § 16-19. Denne bestemmelsen inneholder således det samme kvalifikasjonsvilkår. I den grad det foreligger en adgang til oppløsning etter ulovfestede regler etter 1997-aksjeloven, må denne derfor forutsettes at det foreligger «særlig tungtveiende grunner.»

Dommen gir også retningslinjer for hvilke tilfelle som kan tenkes å omfattes av en ulovfestet oppløsningsrett. Det er hvor det er oppstått et uforsonlig forhold mellom aksjeeierne som fullstendig ødelegger grunnlaget for fortsatt samarbeid i selskapet, uten at det nødvendigvis foreligger myndighetsmisbruk. Det aktuelle vil således være at årsakene til motsetningsforholdet kan tilbakeføres til forhold utenfor selskapsorganene. Også dette vil være av relevans ved fastsettelsen av anvendelsesområdet for en eventuell ulovfestet rett til oppløsning etter 1997-loven.

Saken har sin bakgrunn i et brutt samarbeid mellom to store aktører i dagligvarebransjen – Johannson-konsernet og Hakongruppen. Selskapet som ble krevet oppløst – Inco – ble stiftet i 1989 som et samarbeid mellom de nevnte aktørene på Sørlandet. Aksjene i selskapet var delt med 50% på AS Matador, som er et heleid datterselskap av Asko Agder AS i Johannson-konsernet, og 50% på Hakon Sør AS, som er et heleid datterselskap i Hakon-gruppen AS.

Samarbeidet mellom partene startet i annen halvdel av 1980-årene. Den gang hadde de ulike roller i bransjen, idet Johannson representerte grossistledet, mens Hakon engasjerte seg i detaljomsetning. Partene inngikk en avtale om at Johannson skulle være hovedleverandør av kolonialvarer til Hakon-forretningene.

Incos virksomhet var først og fremst bygget på erverv av leierettigheter til lokaler som fremleies til butikkene, og på kjøp av innredninger og utstyr som leies ut til disse. Selskapet drev selv dagligvareforretninger gjennom datterselskaper, men det vesentligste økonomiske tilskudd fikk det gjennom grossistinntektene til Johannson og franchiseavgifter til Hakon.

Samarbeidet var i noen tid en suksess, men fikk motbør på begynnelsen av 1990-tallet. Dette skyldtes i stor grad omstruktureringer i bransjen ved at aktørene engasjerte seg både i grossist- og detaljistleddene. Hakon-gruppen begynte å engasjere seg i grossistvirksomhet og Johannson-gruppen i detaljvirksomhet. Etter noen tid var de begge involvert i begge typer virksomhet, og ble konkurrenter i stedet for samarbeidspartnere (KIWI og RIMI).

Den eneste funksjon Inco etter hvert fikk var å sikre Hakon inntekter. Alle strategiske avgjørelser i selskapet ble vanskeliggjort av 50-50 situasjonen, med den følge at det oppsto inhabilitetsproblemer. Saker ble videre avgjort ved styreformannens dobbeltstemme, rett til å kreve ekstraordinær generalforsamling for å overprøve styrevedtaket, loddrekning ved valg av møteleder mv., slik at Inco som Høyesterett uttaler «... nærmest er blitt en parodi på et selskap» (s 942). Det var på denne bakgrunn Johannson krevet selskapet oppløst.

I og med at oppløsning etter de lovfestede regler etter 1976 (og 1997-) aksjeloven forutsetter myndighetsmisbruk, foruten at tungtveiende grunner taler for det, og det kunne være tvilsomt om vilkårene for så vidt var oppfylt, ble saken avgjort på grunnlag av ulovfestede regler om oppløsningsrett. Den rettssetning dommen bygger på er at oppløsningsretten har sitt grunnlag i at samarbeidsforholdet partene i mellom fullstendig hadde utspilt sin rolle. Retten viser uttrykkelig til at partene som i dette tilfellet hadde 50% av aksjene hver etterhvert var blitt uforsonlige konkurrenter, og at bare den ene hadde fordeler av fortsatt drift (s. 943). For å distansere seg fra reglene om oppløsning etter de lovfestede reglene om myndighetsmisbruk, og for å slippe å ta standpunkt til om en rett til oppløsning også forelå etter disse reglene, uttaler førstvoterende at den utvikling som førte til sammenbrudd i samarbeidet hadde sitt utspring i forhold utenfor Inco og dets organer (s. 943).

Det er ikke oppsiktsvekkende at Høyesterett la til grunn at det forelå en rett til oppløsning ved siden av 1976-aksjelovens regler. Som grunnlag for dette kunne det vises til såvel tidligere rettspraksis, uttalelser i

lovforarbeidene til 1976-loven og teorien. Men retten legger altså til grunn at terskelkravet om «særlig tungveiende grunner» i loven også må få anvendelse ved oppløsning med grunnlag i alminnelige rettsgrunnsetninger, noe som må anses som en presisering av rettstilstanden. Retten slår også fast at kravet om oppløsning i dette tilfelle gikk foran den annen parts krav om innløsning. Det ble vist til at en eventuell innløsning ville ha ført til at Hakon satt igjen med alle fordelene og at en innløsning i dette tilfellet ville være slutten på selskapets eksistens (s. 943).

Det er som sagt et spørsmål for seg om den rettssetning dommen hviler på også har gyldighet i forhold til oppløsningskrav under 1997-aksjeloven, dvs. om det foreligger en ulovfestet oppløsningsrett ved siden av reglene i denne lovs § 16-19.

I et obiter dictum uttaler førstvoterende at «... etter mitt syn vil en rett til å kreve oppløsning ved dom etter en ulovfestet regel som skissert, fortsatt kunne være aktuell ved siden av reglene om oppløsning ved dom i aksjeloven av 1997, se § 16-19.» (s. 940).

Dette må oppfattes som en noe forbeholden uttalelse om at en regel om ulovfestet oppløsningsrett fortsatt eksisterer. Også lovforarbeidene gir grunnlag for at den ulovfestede oppløsningsretten har overlevd 1976-aksjeloven. Riktignok er ikke uttalelsene som bekrefter en ulovfestet oppløsningsrett i NOU 1992:29 videreført i NOU 1996:3. Det må imidlertid legges til grunn at dersom det var meningen å endre rettstilstanden på et så viktig punkt, måtte det ha vært sagt uttrykkelig, jf. Andenæs, Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper, Oslo 1998, s. 477.

Førstvoterende følger opp med en uttalelse som kan skape noen tvil om anvendelsesområdet for oppløsningsretten. Han uttaler: «Om anvendelsesområdet for oppløsning etter alminnelige rettsgrunnsetninger er innsnevret som følge av uttreddelsesretten i samme lovs § 4-24 første ledd nr. 3, ser jeg ikke grunn til å gå inn på.» (s. 940).

Det er ikke spesielt oppsiktsvekkende at retten begrenser rekkevidden av sitt votum på denne måten – det var i saken ikke noen foranledning til å gå inn på detaljene i en

mulig oppløsningsrett etter 1997-loven.

Imidlertid må det antas at uttreddelsesretten i § 4-24 første ledd nr. 3 ikke er til hinder for at det fortsatt foreligger en oppløsningsrett bygget på ulovfestede regler. Den nevnte bestemmelsen omfatter etter sin egen ordlyd rett til å tre ut når «... det har oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet». Ordlyden favner dermed neppe de tilfelle der motsetningsforholdet i første rekke eller initielt har sammenheng med forhold utenfor selskapet, slik tilfellet er i Rt. 2000 s. 931.

Geir Woxholth

KONKURRANSERETT

Kommisjonen fremlegger forslag til nytt håndhevelsesregime

Europakommisjonen har nylig lagt frem forslaget til ny gjennomføringsforordning for EFs konkurranseregler (KOM(2000) 582 endelig). Kommisjonen utleder i dag sin kompetanse til å etterforske og bøtelegge overtredelser av Traktatens materielle konkurranseregler av forordning 17, som stammer fra 1962. Denne forordningen, som bygger på et sentralisert system med forhåndskontroll, har etter hvert vist seg lite egnet for å sikre en effektiv konkurransehåndhevelse i Europa. (Under EØS-reglene utgjør nok prosedyrereglene neppe noen hindring for effektiv håndhevelse, her er det snarere EFTAs overvåkingsorgans ressurs-situasjon og antallet EFTA-land som gjør seg gjeldende.) Kommisjonen innledet i 1997 et reformarbeid rundt håndhevelsesystemet, som førte frem til Hvitboken om modernisering som ble fremlagt den 28. april i fjor. Reformen tar særlig sikte på å frigjøre ressurser både hos Kommisjonen og virksomhetene ved å forlate notifikasjonssystemet, å styrke Kommisjonens etterforskningsbeføyelser og å etablere et «nettverk» av konkurransemyndigheter i Europa, som alle skal anvende EF-rettens konkurranse-regler.

Primært gjelder håndhevelsen av konkurransereglene offentlig rett og

administrativ forvaltning av et regelverk. Konkurranseretten har imidlertid også privatrettslige aspekter, og det er derfor grunn til å knytte noen kommentarer til reformforslaget også i dette forum.

Den kanskje viktigste endringen består i at notifikasjonssystemet forlates, og at dispensasjonsreglene i art. 81(3) (EØS art. 53 nr. 3) gjøres direkte anvendelig, dvs. at man går fra et system med dispensasjon til et system bygget på et lovfestet unntak. Nasjonale domstoler som får seg forelagt spørsmål om en avtales forenlighet med konkurransereglene og dermed ugyldig, vil følgelig kunne foreta denne vurderingen i forhold til hele art. 81 (EØS art. 53). Dette har viktige implikasjoner i forhold til de problemene Kommisjonens (og EFTAs overvåkingsorgans) enekompetanse til å anvende dispensasjonsreglene, i tillegg til muligheten for å gi dispensasjon med tilbakevirkende kraft, har avstedkommet. For det første vil en nasjonal domstol kunne avgjøre en sak om ugyldighet (eller andre privatrettslige sanksjoner) uten å måtte utsette saken grunnet faren for motstridende avgjørelse med Kommisjonen. (I norsk rett har det så vidt meg bekjent hittil ikke vært slike tilfeller.) Samtidig betyr endringen at avtaler som stammer fra tiden før forordning 17 trådte i kraft (praktisk i forhold til nye medlemsland) og som er meldt til Kommisjonen, som hittil har vært dekket av såkalt «foreløpig gyldighet», kan underlegges en full konkurransemessig vurdering ved en nasjonal domstol. Forslaget fremmer en desentralisert anvendelse av reglene ved å fjerne prosessuelle hindringer for nasjonal domstolsbehandling. Dette gjelder i tilsvarende grad under EØS-avtalen.

Samtidig gir Kommisjonen klare signaler om at noe av formålet med reformen er å styrke den såkalte «private håndhevelse» dvs. at private selv håndhever konkurransereglene, primært gjennom erstatningsinstituttet. At art. 81(3) gjøres direkte anvendelig anses som et skritt på denne veien. Videre – og kanskje mer interessant – er at forordningen forbeholder både Kommisjonen og nasjonale myndigheter retten til å opptre som *amicus curiae* for nasjonale domstoler i saker der spørsmål under konkurransereglene blir reist, jf. forslagens

art. 15. (Ordningen er vel kjent fra amerikansk antitrust rett.) Således skal Kommisjonen kunne anmode en nasjonal domstol om alle relevante dokumenter for deretter å kunne inngi skriftlig eller muntlig innlegg. I tilslutning til dette lovfestes de prosesser som er beskrevet i Kommisjonens kunngjøring om samarbeid med nasjonale domstoler fra 1993 (EFT C 39, EØS-tillegget 1995/16), jf. forslagens art. 15 nr. 1. Videre innebærer forslaget at Kommisjonens egen hjemmel til å gi midlertidige forføyninger lovfestes, dog slik at midlertidig forføyning kun skal gis hvis det er fare for ubotelig skade på konkurransen, jf. forslagens art. 8. Er det nødvendig med forføyninger for å beskytte private interesser forutsettes at dette kan gis av alminnelige domstoler nasjonalt. Endelig foreslås lovfestet gjennomgående forrang i form av *one-stop-shop*, det vil si at nasjonal konkurranserett *aldri* vil få anvendelse der samhandelen påvirkes, jf. forslagens art. 3. Det samme forholdet er regulert i den norske konkurranseloven § 1-7 (tilføydd ved lov 35/2000), som dog ikke går like langt.

For øvrig inneholder forslaget flere andre konkurransepolitisk viktige reformer, der Kommisjonen bl.a. ønsker adgang til å påby strukturelle tiltak (oppsplitting) for å bringe overtredelser til opphør. Forslaget inneholder også viktige institusjonelle endringer. Disse sidene ved forslaget kommenteres ikke her. Vedtas forslaget vil det i sin tur bli tatt inn i EØS-avtalen (protokoll 21 art. 3), og dernest gjennomført som endring i ODA-avtalen protokoll 4. Gjennomføring i norsk rett vil skje som nytt kap. II i forskrift 966 av 4. desember 1992.

Utkast til forordning med Kommisjonens begrunnelse er tilgjengelig på http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/modernisation/comm_2000_582/da.pdf (dansk versjon).

Erling Hjelmeng

IMMATERIALRETT

OPPHAVSRETT

Gjengivelse av kunstverk i utstillingskataloger mv. Dansk dom

Etter åndsverklovens § 24 kan kunstverk og fotografisk verk som inngår i en samling, eller som utstilles eller utbys til salg, avbildes i «katalog over samlingen og i meddelelse om utstillingen eller salget». Videre kan etter lovens § 23 «offentliggjort kunstverk og offentliggjort fotografisk verk» gjengis «i tilslutning til teksten i kritisk eller vitenskapelig fremstilling som ikke er av allmenopplysende karakter, når det skjer i samsvar med god skikk og i den utstrekning formålet betinger». Dessuten kan kunstneriske og fotografiske verk som er utgitt, eller som opphavsmannen har overdratt eksemplarer av, gjengis i aviser, tidsskrifter, ved film og i kringkasting «såfremt verket utgjør en del av bakgrunnen eller på annen måte spiller en underordnet rolle i sammenhengen» (§ 23 tredje ledd).

Østre landsret avsa 29. februar 1999 dom i en sak mellom Copy-Dan og museet Louisiana, som belyser anvendelsen av de parallelle bestemmelsene i den danske åndsverkloven. Louisiana hadde uten tillatelse gjengitt verk av flere kunstnere, i publikasjonene «Louisiana Revy» og «Louisiana Klubben», samt i en kunstkalendar og på utstillingsplakater. «Louisiana Revy» kommer EF-domstolen ut noen ganger årlig og inneholder artikler om kunst. Ofte er det snakk om temanumre i forbindelse med utstillinger på museet. «Louisiana Klubben» utgis 3–4 ganger årlig og distribueres til klubbens medlemmer. Tidsskriftet inneholder vanligvis artikler om nye og kommende utstillinger, oversikt over arrangementer, tilbud til klubbens medlemmer mv. Kunstkalendaren var utgitt med sikte på salg til klubbens medlemmer og andre, og inneholdt blant annet fotografier fra museets park og interiør, hvor det var plassert skulpturer som fremkom i forgrunnen på bildene.

Retten kom til at «Louisiana Revy» hadde karakter av kunstbok, «hvor artikkelstoff og illustrationer ind-

tager en mer dominerende plass end det egentlige katalogstoff», og at det derfor ikke kunne anses som en «katalog» i den forstand begrepet er brukt i § 24. Gjengivelsene kunne heller ikke anses lovlige etter § 23, idet det ikke kunne anses godtgjort at «formålet ... var at give et kritisk eller videnskabeligt bidrag». Fremstillingen måtte snarere anses å ha en «alment oplysende karakter». «Louisiana Klubben» ble i alt Dansk dom vesentlig vurdert på samme måte.

Utstillingsplakatene måtte anses fremstilt med sikte på alminnelig salg, og kunne ikke anses omfattet av begrepet «meddelelser om utstilling» i § 24 første ledd.

Skulpturene som var gjengitt i Kunstkalendaren hadde bare vært tilgjengelige på museets eiendom, hvor det kun var adgang mot betaling, og kunne derfor ikke anses «anbragt på eller ved en for almenheten tilgjengelig plass» i henhold til § 24 annet ledd. Gjengivelsen av skulpturene kunne heller ikke anses tillatt etter § 23 tredje ledd (nå § 23 fjerde ledd i den danske loven), som gir rett til å gjengi visse kunstverk i aviser, tidsskrifter mv., hvis verket utgjør en del av bakgrunnen eller på annen måte spiller en underordnet rolle i sammenhengen.

Are Stenvik

VAREMERKERETT

Varemerker med sterkt særpreget – forvekselbarhetsvurderingen.

Dom fra EF-domstolen

Etter varemerkeloven er kriteriet *forvekselbarhet* avgjørende for et varemerkes rettsvern; rettighetshavere kan motsette seg at andre bruker det samme eller et lignende merke dersom merkene, for de varer det gjelder, er egnet til å forveksles i den alminnelige omsetning (varemerkelovens § 4 første ledd). Det samme kriteriet er avgjørende for spørsmålet om et yngre varemerke skal godtas til registrering ved siden av et eldre merke (§ 14 første ledd nr. 6). I *Sabel v. Puma* (C-251/95, Sml. 1997 s. I-6191, omtalt i *Nytt i privatretten* nr. 2/1999) uttalte EF-domstolen at kri-

teriet «risiko for forveksling» i direktivets art. 4 nr. 1 b – som svarer til «egnet til å forveksles» i varemerkelovens § 14 første ledd nr. 6 – bare rammer risiko for såkalt «direkte eller indirekte forveksling», det vil si at offentligheten blander sammen de to varemerkene eller ledes til å tro at det foreligger en forbindelse mellom innehaverne av de to varemerkene. Derimot rammes ikke såkalt «risiko for en forbindelse i egentlig forstand», det vil si at det ene merket *assosieres* med det andre, men uten at de blandes sammen. I *Marca Mode v. Adidas* (dom 22. juni 2000 i sak C-425/98, ennå ikke i Sml.) ville Hoge Raad vite om denne tolkningen av forvekselbarhetskriteriet også gjelder etter direktivets art. 5 nr. 1 b – som svarer til varemerkelovens § 4 – i et tilfelle hvor varemerket har sterkt særpreget, enten i seg selv eller fordi det er blitt godt kjent i omsetningskretsen. Etter den nederlandske domstolens mening burde det, i slike tilfeller, være tilstrekkelig at merkene kan *assosieres* med hverandre og at det *ikke kan utelukkes* at denne assosiasjon vil kunne føre til forveksling. I praksis vil man trolig svært sjelden kunne utelukke at assosiasjon vil kunne føre til forveksling, og den foreslåtte tolkningen ville derfor i praksis nærmest innebære at risiko for assosiasjon ville være tilstrekkelig for å konstatere forvekselbarhet mellom sterkt særpregede merker. En slik tolkning ble imidlertid avvist av EF-domstolen, som fastholdt at det må kreves risiko for direkte eller indirekte forveksling, så lenge det ikke dreier seg om et velkjent («særlig kjent») varemerke etter direktivets art. 4 nr. 3 og art. 5 nr. 2 (tilsvarende varemerkelovens § 6 annet ledd). Det var ikke påberopt at Adidas-merket var omfattet av denne bestemmelsen.

Are Stenvik

Erverv av særpreget gjennom bruk. OHIM-praksis

Etter varemerkeforordningens art. 7 kan et varemerke ikke registreres hvis det mangler særpreget. Det samme gjelder etter varemerkedirektivets art. 3 og varemerkelovens § 13 første ledd. Etter forordningens art. 7 nr. 3 kommer registreringsforbudet ikke til anvendelse hvis varemerket «has

become distinctive in relation to the goods or services for which registration is requested in consequence of the use which has been made of it» (tilsvarende direktivets art. 3 nr. 3 og varemerkelovens § 13 første ledd siste punktum). Førsteinstansdomstolens dom 30. mars 2000 i sak T-91/99 (OPTIONS) gjaldt kravet til det særpreget et varemerke må ha for å kunne registreres etter denne bestemmelsen. Ford Motor Company hadde søkt om registrering av ordmerket OPTIONS for bl.a. forsikring og finansiering i klasse 36, men registrering hadde blitt nektet fordi merket manglet særpreget i forhold til engelsk- og franskspråklige kunder. Ford hadde da påberopt at særpreget var ervervet gjennom bruk av varemerket i bl.a. Belgia, Danmark, Nederland, Portugal, Sverige og Storbritannia, men dette ble ikke ansett tilstrekkelig av den europeiske varemerkemyndigheten (OHIM). Hovedspørsmålet for Førsteinstansdomstolen var om det kunne anses tilstrekkelig for registrering at varemerket hadde ervervet særpreget i en del av EU-området, eller om det måtte kreves at særpreget var ervervet i alle unionslandene. Ford argumenterte for at det måtte være tilstrekkelig at særpreget var ervervet «in a substantial part of the European Community, including one major country such as, in this case, the United Kingdom», men fikk ikke medhold. Et EF-varemerke skal ha samme virkning i hele EU, og da må det også oppfylle registreringsbetingelsene, herunder kravet om særpreget, i hele unionen. Særpreget var bl.a. ikke ervervet i Frankrike, og merket kunne da ikke godtas til registrering.

For nasjonale varemerker kan lignende spørsmål oppstå der et varemerke har vært brukt i en del av landet. I rettslitteraturen har det vært antatt at registrering i kraft av innarbeidelse forutsetter at slik innarbeidelse «er skjedd i – iallfall praktisk talt – hele riket» (Birger Stuevold Lassen, *Oversikt over norsk varemerkerett*, 2. utg., Oslo 1997 s. 201–202), et synspunkt som harmonerer godt med Førsteinstansdomstolens avgjørelse.

Are Stenvik

PANTERETT

Forholdet mellom flåtepant og salgspant Høyesterettsdom av 30. august 2000

I *Nytt fra privatretten* nr. 3/1999 ble Borgartings lagmannsretts dom 3. juni 1999 om forholdet mellom flåtepant og salgspant i motorvogn omtalt. Den 31. august i år stadfestet Høyesterett lagmannsrettens resultat.

Spørsmålet var i korthet om en utinglyst salgspanterett i en motorvogn hadde (retts)vern i forhold til et tinglyst flåtepant i pantsetterens motorvogn. Siden det her er tale om to panteretter, kan spørsmålet også formuleres som et spørsmål om prioritet, uten at det bør ha noe på si for resultatet i saken.

Flåtepanthaveren påbeopte seg naturlig nok panteloven § 3-17 tredje ledd, som slår fast at salgspant i motorvogn ikke har «rettsvern» uten tinglysning. Salgspanthaveren påbeopte seg like naturlig panteloven 3-4 tredje ledd, som sier at «Panterett i driftstilbehør som er beheftet med salgspant ... omfatter [bare] den rett som pantsetteren til enhver tid har i vedkommende ting.» (Panteloven § 3-8 femte ledd gir bestemmelsen tilsvarende anvendelse på flåtepant.) Flåtepanthaverens poeng var at tinglysning etter § 3-17 er et vilkår for vern mot flåtepanthaveren, mens salgspanthaverens poeng var at salgspantet akkurat i denne sammenhengen hadde (retts)vern mot flåtepanthaveren uten den rettsvernakten som panteloven § 3-17 foreskriver.

Høyesterett analyserte prinsipielt forholdet mellom salgspanthaveren og flåtepanthaveren som noe annet enn en rettsvernkonflikt, nemlig som en (legal) innskrenkning i omfanget av flåtepanthaverens panterett. Slik sett er panteloven § 3-17 uaktuell. Noen spesiell grunn til å opprettholde en slik legal innskrenkning av tingsinnbegrepspant til fordel for utinglyste salgspanteretter er det imidlertid vanskelig å se. Høyesterett anfører, i tråd med lang tradisjon, at panthaverens bo her hadde blitt tilført «verdier som tilsvarer den pantsikrede kreditt, og at selgeren (salgspanthaver) ved en slik avtale ikke får

sikkerhet i annet enn det formuesgode som er anskaffet for den kreditt som blir sikret.» Men når dette argumentet i konkurs ikke fører så langt som til å beskytte salgspanthavere som mangler rettsvern, er det vanskelig å se hvorfor det skulle føre lenger i forhold til en flåtepanthaver. Argumentet er uansett diskutabelt, fordi de fleste andre kreditorer som tilfører boet verdier tilsvarende den kreditt som blir ytt (for eksempel verdier i form av penger eller tjenester), ikke får den samme privilegerte stillingen som løsrøselseren med salgspant.

Høyesterett analyserte også hva «rettsvern» i § 3-17 betyr. På bakgrunn av forarbeidene ble panteloven § 3-17 tolket slik at den bare gjaldt forholdet til pantsetterens konkursbo og til omsetningsserververe som ellers kunne påberopt seg godtroloven. I all-fall etter dette må en vel hver gang ordet «rettsvern» forekommer i panteloven, lese forarbeider mv. for å finne ut hva som menes. Slik begrepet er brukt i panteloven § 3-17 omfatter begrepet altså ikke forholdet til andre underpanthavere, mens det motsatte klarligvis må være tilfelle for eksempel i § 1-13 i samme lov.

Salgspanteretten hadde i dette tilfelle (retts)vern overfor flåtepanthaveren selv om den ikke ville hatt det overfor pantsetterens konkursbo. Skulle pantsetteren gå konkurs, ville sluttresultatet bli at den salgspant-beheftede motorvognen tilfalt konkursboet. I slike – antakelig praktiske – tilfeller synes Høyesteretts henvisning til en styrking av salgspanteretten som begrunnelse for resultatet ikke helt å kunne følges.

Når resultatet i konkurs hevdes å være at boet får best rett, kan dette synes å være i strid med at flåtepanthaveren, som har en rettsvernet pantrett, har bedre rett enn boet. Vi får slik sett en trekantet prioritetskonflikt: Flåtepanthaveren viker for salgspanthaveren som viker for boet som viker for flåtepanthaveren osv. Men det må være temmelig klart at boet, som følge av at det ekstingverer salgspanthaverens rett, må kunne påberope seg salgspanthaverens innsigelser overfor flåtepanthaveren, og derfor gå foran denne.

Dommen gir også grunnlag for noen refleksjoner på basis av regelen om at den som først får en rettighet i en ting, også får best rett til den –

med mindre det foreligger en ekstinksjonshjemmel:

Det kan synes uklart hvem som var første og siste erverver av de to pant-haverne. Selv om flåtepantavtalen var eldre enn salgspantavtalen, må det imidlertid være klart at salgspanthaveren var «først i tid» i forhold til den bestemte motorvognen det var snakk om. Den kunne jo ikke godt være omfattet av flåtepantet før den kom inn i pantsetterens rådighetsfære, altså etter at salgspantet var påheftet. Det som trenger en begrunnelse (en ekstinksjonshjemmel), er altså at flåtepanthaveren skal gå foran salgspanthaveren.

En slik ekstinksjonsregel kunne Høyesterett, om en hadde ønsket det, hentet i rettsvernkravet i panteloven § 3-17 tredje ledd første punktum. Et krav om rettsvernakt er ekstinksjonshjemmel god nok. Annet punktum – om at tinglysning av salgspantet gir vern også overfor godtroende omsetningsserververe – hindrer ikke at flåtepanthaveren har vern i vår situasjon. Annet punktum regulerer simpelthen en annen situasjon, og kan ikke godt tolkes verken analogisk eller antitetisk med hensyn til den konflikten som diskuteres her.

Mot å tolke panteloven § 3-17 som en ekstinksjonshjemmel til fordel for flåtepanthaveren, taler kanskje at flåtepanthaveren står i en mindre beskyttelsesverdig stilling enn for eksempel en som påberoper seg godtroloven: Panthaveren har overhodet ikke bygget på at pantsetteren var legitimert som eier av salgspant-gjenstanden, enn si vært i god tro i så henseende. Men flåtepanthaveren har på den annen side et behov for vern mot at tingsinnbegrepsantet uthules ved pro forma salgspantavtaler eller salgspantavtaler inngått etter overlevering til pantsetteren. Notoritets-hensyn taler derfor for å beskytte flåtepanthaveren med en rettsvern-regel. Dette gjelder selv om det her selvsagt ikke er tale om kreditor-ekstinksjon, der notoritets-hensynet er av særlig vekt.

Erik Røsæg

TINGSRETT

Delinger som krever samtykke og adgangen til å tinglyse. Rt. 2000 s. 99

For landbrukseiendommer er fradelinger og en rekke andre disposisjoner betinget av samtykke fra landbruksmyndighetene, jf. jordloven av 12. mai 1995 nr. 23 § 12. Disposisjoner som kommer i strid med disse regler, skal nektes tinglyst, jf. tingl. § 12a annet ledd. Skulle tinglysing likevel være skjedd, kan landbruksmyndighetene (eller andre med rettslig interesse) forlange tinglysin-gen rettet i medhold av tingl. § 18, hvilket vi har en rekke eksempler på.

Fradeling henger gjerne sammen med et salg, og spørsmålet er om kjøpekontrakten vedrørende et parsellsalg kan nektes tinglyst så lenge landbruksmyndighetene ikke har tatt standpunkt, og enn mer når det er gitt avslag på fradelingsbegjæringen.

I saken i Rt. 2000 s. 99 var det den sistnevnte situasjon som forelå: Kjøpekontrakten ble tinglyst etter at avslag på fradelingsbegjæring forelå. Hjemmelshaveren krevet retting etter § 18, men fikk ikke medhold i herredsrett og lagmannsrett. Lagmannsretten bygget på at det er sikker praksis for at en kjøpekontrakt kan tinglyses selv om kontrakten forutsetter en deling av eiendommen som krever samtykke etter jordloven. Kjæremålsutvalget fant at dette ikke var uriktig rettsanvendelse.

Forbudet i tingl. § 12a annet ledd tar m.a.o. sikte på å forhindre tinglysing av endelig hjemmelsovergang i strid med jordl. § 12.

Thor Falkanger

Jordskifte. Lovens virke-område. Vilkårene om utnyttbarhet og fordel. Rt. 2000 s. 1119

Sakens bakgrunn er i korthet: På en ca. 4 da. stor eiendom i Nord-Aurdal ble det oppført et bygg som kom nærmere naboeiendommen (Skrautvål sameige) enn 4 m, og for et hjørnes vedkommende ble grensen overskredet. Eieren av den lille eiendom krevet jordskifte under henvisning til

at eiendommen hadde en uhensiktsmessig form; den spisser ut i en trekant, jf. jordskiftel. § 2 bokstav b om at jordskifte kan gå ut på å «forme ut eignedomar på nytt ved ombytting av grunn og rettar». Skrautvål sameige mente man her stod overfor et naborettslig spørsmål (jf. nabol. § 11) og hadde en rekke innsigelser mot jordskiftebehandling. Jordskiftemretten fremmet kravet, men lagmannsretten avviste saken fra jordskiftemretten.

Kjæremålsutvalget mente at vilkårene for jordskifte var til stede, og fastslo:

- (1) Jordskifteloven gjelder for alle slags eiendommer, bare med den reservasjon at jordskifte i tettbygget strøk ikke kan fremmes før kommunen har hatt adgang til å uttale seg (§ 3 bokstav b).
- (2) Heller ikke for jordskifte etter § 2 bokstav b er det noen begrensning til landbruksseiendommer.
- (3) Det er ikke noe vilkår for jordskifte at alle de berørte eiendommer er vanskelige å utnytte på en tjenlig måte.
- (4) Det kreves ikke at hver berørt eiendom oppnår en fordel gjennom jordskiftet.
- (5) Beskyttelsen mot å bli dradd inn i et unødvendig jordskifte ligger i at jordskiftet total sett må gi gevinst, og at ingen av de berørte eiendommer blir påført et tap (§ 3 bokstav a)
- (6) At bakgrunnen for kravet om jordskifte er at vedkommende har bygget over nabogrensen, kan ikke tillegges vekt når eiendommen har uhensiktsmessig form.

Thor Falkanger

Grenser mot vassdrag. Høyesterettsdom av 18. august 2000 (Røher mot Eidsvoll kommune)

Et hyppig forekommende tvistespørsmål er hva som følger med av strand- og undervannsområder ved fradeling av en parsell – stor eller liten – som støter til salt- eller ferskvann. Dette skyldes i mange tilfelle at det legges arbeide i klargjøring av grensene på det tørre land mens beskrivelsen i strandsonen er såvidt upresis at det iallfall i ettertid lett blir uenighet om grenseforløpet. En med-

virkende årsak er nok iblant at på fradelingstidspunktet representerte ikke strandsonen den store verdi, men har fått det senere på grunn av bryggeanlegg, oppfyllingsarbeider mv. Og der partene ikke alltid har gjort godt arbeide, er det ikke så sjelden at det må konstateres at (skyld)delingsforretningen ikke har bidradd så meget som ønskelig til avklaring. Beskrivelsen av grensen langs eller i vann er ikke alltid patent. Som det noe flåsete har vært sagt: Mange skylddelingsmenn har vært redde for å bli våte på beina.

Høyesteretts dom av 18. august i år gir en god illustrasjon til noe av det som nu er antydnet, og den føyer seg inn i rekken av tidligere avgjørelser om at det er en presumpsjon for at strand- og undervannsarealene utenfor stranden følger med.

Bakgrunnen var i korthet:

Røher solgte fra sin eiendom i 1983 en parsell på ca. 9 da. (Sundhaugen) som i vest støter til elven Vorma. Hverken det kart som fulgte kjøpekontrakten eller det kartbilag som det ble henvist til i begjæringen om kart- og delingsforretning, kan idag efterspores. I målebrevet fra 1983 er det langs Vorma trukket en rett linje på vel 70 m fra punkt A til N; i forhold til kartet ligger A 6 m og N 3 m fra strandlinjen, mens avstanden til strandlinjen midt på er ca 1 m.

Efter at Eidsvoll kommune hadde ervervet eiendommen ved bruk av sin forkjøpsrett og hadde anlagt parkeringsplass langs elven, krevet selgeren godtgjørelse for arealet vestenfor A-N-linjen.

Førstvoterende i en enstemmig Høyesterett tok først standpunkt til landarealet frem til Vorma og fastslo at det er *avtalen* som er rettsstiftende; målebrevet har imidlertid stor bevisverdi. Han fant at det ikke er avtalemessig grunnlag for at en stripe ble liggende igjen langs Vorma som usolgt. Bl.a. ble det pekt på at selgeren overfor pristilsynet hadde fremhevet at eiendommen «har en lang og verdifull strandlinje til Vorma». Målebrevet lot seg forklare ved at det som kartgrunnlag var benyttet et flyfoto tatt mens vannføringen i elven var liten. Ved vanlig vannføring ligger punktene A og N i strandkanten.

M.h.t. den tilstøtende elvegrunn

henviste førstvoterende til vassdragsloven av 1940 § 7 med sin presumpsjon for at tilstøtende elvegrunn følger med, og til at denne presumpsjon i henhold til Høyesteretts praksis er sterk. Det har sterk formodning imot seg at elvegrunnen, som på salgstidspunktet ikke hadde noen spesiell verdi, skulle ha vært holdt tilbake. Det var ikke avtalemessige holdepunkter for det; den omstendighet at målebrevet har en linje langs strandkanten, kan ikke tas som noen avtale om at elvegrunnen ikke skulle følge med.

Selgeren tapte med omkostninger.

Thor Falkanger

FAMILIE- OG ARVERETT

BARNERETT

Daglig omsorg etter barne- loven for to fosterhjems- plasserte barn. Høyeste- rettsdom av 30. august 2000, HR-2000-00043b

Høyesterett har i enda en dom tatt stilling til hvem av foreldrene som skal ha den daglige omsorgen for to barn som er fosterhjemsplassert etter vedtak om omsorgsovertakelse med hjemmel i barnevernloven.

Her gjentok Høyesterett synspunktet fra dommen 30. juni 2000: Domstolen kan måtte ta med i sin vurdering den sannsynlige fremtidige utvikling når det gjelder omsorgsovertakelsen. Hvis omsorgsovertakelsen må ventes å bestå, kan det få betydning hvilken evne og vilje hver av foreldrene har til å samarbeide med barneverntjenesten og med dem som barna er anbrakt hos. Dermed kan spørsmålet om hvem som skal ha den daglige omsorgen stille seg forskjellig ettersom omsorgsovertakelsen må ventes å vare en tid fremover, eller ikke.

Mor hadde store alkoholproblemer og kunne ikke ta seg av barna. Far var i utgangspunktet noe bedre skikket, men var nå nylig varetektsfengslet i fire uker med brev- og besøksforbud, siktet for alvorlige narkotikaforbrytelser. I tillegg til praktiske problemer med utøving av omsorg, etterlot dette et inntrykk av manglende troverdighet hos far som hadde oppgitt at han hadde holdt seg borte fra narkotiske

stoffer i mange år. Saken ble følgelig vurdert ut fra at barna fortsatt ville være under omsorg en tid.

Den mest omfattende og langvarige kontakten med barna hadde moren hatt. Hun samarbeidet dessuten bra med barneverntjenesten og fosterforeldrene. Høyesterett la avgjørende vekt på at morens forhold til barneverntjenesten og fosterhjemmet var det som måtte ventes best å ivareta behovet for ro omkring barnas forhold.

Kirsten Sandberg

Sakkyndig i barnefordelingsak. Rt. 2000 s. 82, s. 314 og s. 487

Høyesterett har i tre kjennelser gjen tatt at det etter barneloven § 41 må foreligge et særlig behov for at sakkyndig skal oppnevnes. Det bør dessuten utvises forsiktighet med å overprøve lagmannsrettens sakkyndige vurdering av om sakkyndig bør oppnevnes. I de to første sakene ble lagmannsrettens avslag stadfestet.

I den siste ble det uttalt at det ikke er avgjørende om begge foreldre ønsker ny sakkyndig oppnevnt, men at et felles ønske er et moment som kan tale for oppnevning. Kjæremålsutvalget kom her til at sakkyndig burde oppnevnes, for særlig å få vurdert barnas følelsesmessige tilknytning til hver av foreldrene og deres omsorgsevne overfor barna. Begge foreldre hadde vokst opp under forhold og opptrådte på en måte som kunne ha betydning for omsorgsevnen.

Kirsten Sandberg

Forbud mot utenlandsreise Rt. 2000 s. 306

Far krevde forbud etter barneloven §§ 43 og 43 a mot at mor kunne reise utenlands med barna. Mor hadde som følge av rettskraftig dom foreldreansvaret alene. Far hadde gått til nytt søksmål om foreldreansvar og daglig omsorg. Kravene var ikke tatt til følge av byretten, og far hadde anket til lagmannsretten. Under saksforberedelsen innga han begjæring om utreiseforbud.

Kjæremålsutvalget gjorde det klart at § 43 ikke gir kompetanse til å ned-

legge særskilt forbud mot utenlandsreise. Forbudet etter § 43 har virkning uten særskilt rettsavgjørelse. Det ble uttalt at håndhevelse av dette forbudet må skje etter andre bestemmelser enn § 43 a.

Kjæremålsutvalget uttrykte tvil om § 43 a overhodet kunne brukes i et tilfelle som det foreliggende, hvor mor hadde foreldreansvaret alene. Om denne muligheten likevel holdes åpen i forarbeidene, kunne allfall ikke ethvert søksmål om endring av foreldreansvaret i medhold av § 39 annet ledd ha som virkning at det kunne kreves utreiseforbud etter § 43 a. Kjæremålsutvalget tok ikke nærmere standpunkt til spørsmålet, fordi man etter en konkret vurdering ikke fant det uvisst om barna ville komme tilbake til Norge.

Kirsten Sandberg

Mormor som hjelpeinter- venient i sak om tilbake- føring av omsorgen. Kjennelse 21. juli 2000, HR-2000-0086 I

I sak som mor anla med krav om opphevelse av omsorgsovertakelsen for to av hennes barn, ønsket mormor å opptre som hjelpeintervenient, fordi hun ved en opphevelse av omsorgsovertakelsen ville få den praktiske daglige omsorgen for barna. Den praktiske og moralske forpliktelse som mormoren derved hadde påtatt seg, anså lagmannsretten tilstrekkelig til at hun måtte sies å ha en rettslig interesse i domresultatet. Kjæremålsutvalget fant at denne vurderingen bygget på en uriktig forståelse av tvml. § 75. Utfallet av saken vil ikke direkte virke inn på mormorens rettsstilling, bare på hennes faktiske situasjon.

Kirsten Sandberg

FAMILIERETT

Spørsmål om gyldigheten av ektepakt som kom i stedet for en tidligere ektepakt. Forutsetninger. Lempning. Analogi. Høyesterettsdom av 26. september 2000, sak nr. 2000/272

1. Faktum var i korthet dette: Partene inngikk ekteskap i 1986. Han var 21 år eldre enn henne og meget formuende. En ektepakt som ble opprettet i forbindelse med ekteskapsinngåelsen, bestemte at ektefellene skulle ha fullstendig særøie. Motivet var nok her at han ikke ønsket deling av formuen i tilfelle skilsmisse. Ti år senere, i 1996, ble mannen utsatt fra pågang fra sine kreditorer. Det ble da opprettet en ny ektepakt som bestemte at ektefellene skulle ha felleseie. Samtidig fikk hustruen en rekke verdier i gave fra mannen. Her var det erkjent at det eneste motivet for 1996-ektepakten var å etablere et visst vern mot fortsatt pågang fra hans kreditorer.

Partene ble skilt et par år senere, og det oppsto tvist om hvilken ektepakt som skulle legges til grunn for oppgjøret. Mannen hevdet at det var en forutsatt mellom dem at den siste ektepakten ikke skulle legges til grunn ved en eventuell skilsmisse. Hun på sin side benektet at det forelå noen underhåndsavtale om dette – om enkelthetene her vises til førstvoterendes votum.

2. Førstvoterende, dommer Flock, la til grunn at partenes forståelse ikke gikk lenger «enn til at felleseieordningen og gaveoverføringen skulle reverseres til den tidligere særøieordning så snart forholdet til [hans] kreditorer var ordnet. En reversering måtte i tilfelle skje ved at det ble inngått en ny ektepakt. Etter mitt syn kan denne forståelse ikke likestilles med en avtale om at ektepakten ikke skulle ha virkning mellom ektefellene». Noen etterfølgende forhold, bl.a. at hustruen aksepterte at han tok med aksjeposter som var omfattet av gaven i sin selvangivelse, kunne ikke endre den endelige konklusjon, nemlig at «ektepakten fra 1996 ga uttrykk for en gaveoverføring og en formuesordning som også var reell partene imellom».

3. Sakens problemstillinger er kjent fra tidligere rettspraksis, se særlig Rt. 1956 s. 913 og Rt. 1990 s. 206. I den førstnevnte dommen hevdet hustruen at en bolig, som var gjort til særøie for å verne den mot hennes kreditorer, likevel skulle følge reglene om felleseie ved delingen da partene ble skilt, fordi det ikke hadde vært meningen at særøiet skulle legges til grunn i en slik situasjon. Hun fikk ikke medhold. I den andre saken hadde ektefellene opprettet et tilleggsdokument til ektepakten, som gjorde gaver fra mannen til hennes særøie, og hvor det var bestemt at særøiet ikke skulle gjelde ved skilsmisse. Høyesteretts flertall kom til at ektepakten mot denne bakgrunn måtte settes til side, mens mindretallet la til grunn at tilleggsavtalen var uten virkning.

4. Det siterte ovenfor fra dommer Flocks votum betyr at Høyesterett ikke fant at det forelå noe avtale om at ektepakten av 1996 skulle vike for 1986-ektepakten når mannens kreditorer ikke lenger var noen trussel. I så måte er dommen parallell til dommen fra 1956. Men saken gir grunnlag for noen supplerende refleksjoner:

a) Partene hadde etter det som ble lagt til grunn den «forståelse» at 1996-ektepakten skulle reverseres. Dette ble åpenbart ikke sett på som en gyldig forpliktelse; den ektepakt som skulle vekke 1986-ektepakten til live igjen, måtte således være basert på frivillighet fra hennes side. I det hele ville det ikke vært adgang til gyldig å avtale – selv ikke ved ektepakt – at en ektepakt skal opprettes og endre formuesordningen hvis en bestemt betingelse skulle inntre. De eneste vilkår som kan settes, er at et særøie bortfaller etter en viss tid, eller hvis ektefellene får felles barn, se ekteskapsloven § 42 annet ledd. Å avtale at et felleseie skal avløses av et særøie ved disse betingelsers inntreden, er derfor ikke mulig.

b) Hvis hustruen i tiden etter opprettelsen av 1996-ektepakten skulle utsettes for kreditorforfølgning, ville gavene vært gjenstand for kreditorbeslag. Hustruen kunne neppe ved en slik «forståelse» som førstvoterende la til grunn, ha vært avskåret fra å avhende dem, gi dem bort som gave mv.

c) Spørsmålet om pro forma ble ikke reist av førstvoterende. Man må

kunne legge til grunn at dette skyldes at pro forma ikke kan sies å foreligge så lenge den andre ektefellen antas å være blitt den reelle eier av gavene. På dette punkt kan det settes et spørsmålstejn ved bemerkningene fra flertallet i dommen i Rt. 1990 s. 206. Her bygget man i første rekke på pro forma-synspunkter da ektepakten ble kjent ugyldig. Men her het det at særøiet ikke skulle gjelde ved skilsmisse – det sies intet om at formuesoverføringen ikke var reell. Det kunne derfor vært aktuelt å kjenne særøiestemmelsen ugyldig, men la gaven tilhøre hustruens del av fellesøiet.

d) Man kan også stille spørsmål om hvorfor 1996-ektepakten innførte et fullstendig felleseie. Ville ikke mannens interesser vært best varetatt ved at han ga hustruen visse verdier, og lot disse bli felleseie, mens hans resterende formue forble særøie? Gaven til henne utgjorde netto noe under 3 mill. kroner, mens hans nettoformue da ektepakten ble opprettet var ca. 17 mill. kroner. Han ville da ved en eventuell skilsmisse ha beholdt sitt særøie, mens hustruens felleseie (dvs. gavene) ble gjenstand for likedeling. En felleseieordning ga jo ikke hans kreditorer et dårligere dekningsgrunnlag. De kunne beslaglegge mannens rådighetsdel av fellesøiet, og det var ikke mindre enn de verdier han ville hatt igjen som sitt særøie.

5. Dommen er også av interesse for spørsmålet om lempning av ektepakter etter ekteskapsloven § 46 annet ledd. Etter ordlyden i bestemmelsen er det avtaler etter §§ 42–44 som er gjenstand for lempning. En avtale som bringer formuesordningen over i et fullstendig felleseie, omhandles ikke av de nevnte paragrafer, men av § 45. I teorien, se Strøm Bull, *Avtaler mellom ektefeller* s. 258 og Holmøy og Lødrup, *Ekteskapsloven med kommentarer* s. 283, var det tatt til orde for at bestemmelsen måtte tolkes analogisk for slike avtaler. Dette synet ble også lagt til grunn i dommen. Men det ble samtidig uttalt av førstvoterende at en slik avtale normalt ikke kan sies å virke urimelig overfor den annen part. I denne saken førte mannens krav om lempning ikke frem.

Spørsmålet om lempning av gavedisposisjoner faller klart utenfor

lempningsregelen i § 46 annet ledd. Her er det avtl. § 36 som kan komme ektefellen til hjelp. Heller ikke her fikk mannen medhold i lempning. Det heter hos førstvoterende: «Det eneste motiv for gaven var i dette tilfellet å unndra verdiene fra [hans] kreditorer. At mottakeren i et slikt tilfelle vil beholde gaven ved en etterfølgende separasjon, er nettopp den risiko som givener tar for å oppnå det kreditorvern som var hensikten med transaksjonen. I dette tilfellet vil for øvrig gaven inngå i det felleseie som skal deles under det forestående skifte.»

6. De tre avgjørelsene om er nevnt her – sett i sammenheng med kjennelsene fra Høyesteretts kjæremålsutvalg om forståelsen av tvangsl. § 7-13 tredje ledd, se omtale nedenfor og Sverdrup i *Nytt i privatretten* hefte 3/1999 s. 13 om Rt. 1999 s. 901, gir grunnlag for å trekke bl.a. disse konklusjoner:

- Overføringen av eiendeler til den andre ektefellen som utelukkende er motivert for å verne dem fra avhenderens kreditorer, er ingen ugyldighets- eller pro formagrunn.

- Om de verdier som overføres gjøres til mottakerens særøie eller felleseie, spiller ingen rolle for vurderingen

- Den som hevder at det foreligger pro forma, har bevisbyrden for dette. Ektepakten (eller samboeravtalen) skal legges til grunn hvis det ikke blir godtgjort at den ikke er reell. At mottakerektefellen ikke kan betjene lånene som er knyttet til gaven, har i utgangspunktet ingen betydning.

- Tvangsl. § 7-13 tredje ledd er en presumsjonsregel, som namsmannen skal bygge på, medmindre det er grunn til å tro at eiendommen ikke er i sameie mellom ektefellene.

Peter Lødrup

Enkeltforfølgende kreditor. Presumsjonsregelen i tvangsl. § 7-13 tredje ledd. Kjæremålsutvalgets kompetanse. Rt. 2000 s. 585 og s. 85 I

Etter kjennelsen av Høyesterett (kjæremålet ble behandlet av Høyesterett i avdeling etter reglene om ankesaker) inntatt i Rt. 1999 s. 901, jf. ovenfor under nr. 6, har Høyesteretts kjæremålsutvalg behan-

dlet kjæremål over utlegg i tre saker, Rt. 1999 s. 1850, Rt. 2000 s. 556 og Rt. 2000 s. 851. I de to sistnevnte sakene ble utlegget opprettholdt. Dette var ikke i strid med de tidligere avgjørelser, idet kjæremålsutvalget ikke fant at lagmannsretten hadde tolket loven uriktig. Den konkrete rettsanvendelse og bevisvurdering kan kjæremålsutvalget ikke prøve, jf. tvml. § 404. Dette betyr at det faktum og dets konsekvenser som er beskrevet i lagmannsrettens dom og som dermed danner grunnlaget for utlegget, ikke blir prøvet av Høyesterett. Dette er det viktig å ha for seg ved vurderingen av de to kjennelsene fra 2000. Særlig når det gjelder den første kjennelsen i Rt. 2000 s. 585 – hvor kjæremålet ble forkastet under tvil, er det grunn til å reise tvil om lagmannsrettens standpunkt kan være riktig.

Saksforholdet var, noe forenklet, dette: Samboerne hadde kjøpt en bolig for 930 000 kroner. Hun var alene hjemmelsinnehaver, og hadde betalt av lånte midler, som hun alene var ansvarlig for, 700 000 kroner samt 130 000 kroner i egenkapital. Han hadde skutt inn 100 000 kroner. Samboeravtalen mellom dem bestemte at hun var eneeier av eiendommen, men at han i tilfelle partene gikk fra hverandre, skulle ha et vederlagskrav mot henne på 200 000 kroner. Ut fra dette må det etter mitt syn være høyst tvilsomt om det var riktig å gi utlegg i halve boligen for hans gjeld, selv om han forutsetningvis skulle bidra til å dekke løpende utgifter utover «vanlig husleie». I et slikt tilfelle må i utgangspunktet avtalen mellom partene legges til grunn, jf. Rt. 1999 s. 901. Her ble det presisert at setningen i tvangsl. § 7-13 tredje ledd om «At bare den ene part er registrert som eier, er ikke i seg selv tilstrekkelig til å sannsynliggjøre partens enerett», ikke gjelder ektepakter. Det samme må utvilsomt gjelde en samboeravtale.

For en kreditor som får utlegg, kan det bli en falsk trygghet. Ektefellen mister ikke sine innsigelser, som kan gjøres gjeldende på dekningsstadiet, jf. tvangsl. § 7-26 og Rt. 1999 s. 1782.

Peter Lødrup

Pensjonsrettigheter på skifte. Rt. 2000 s. 988

Høyesterett har tilkjent en hustru kr 291 000 i vederlag for ektemannens forlods uttak av premiefond og pensjonsforsikring. Beløpet utgjorde fullt vederlag, dvs. halvparten av de utgifter ektemannen hadde hatt til erverv av rettighetene. Dette er første gang Høyesterett behandler en sak om pensjonsrettigheter på skifte. Den tidligere ektefelleloven fra 1927 kom til anvendelse i saken, men de aktuelle lovbestemmelser er videreført uten nevneverdig realitetsendring i ekteskapsloven av 1991 § 61 bokstav b (forlods uttak) og § 63 første ledd annet punktum (vederlag). Retten tar standpunkt til flere tolkingsspørsmål som bør løses likedan etter någjeldende lov.

Ektefellene hadde i alle år sammen drevet bensinstasjon og butikk hvor mannen var daglig leder og enestyre, mens hustruen var ansatt i selskapet i forskjellige stillinger. I tillegg hadde hun det vesentlige arbeidet med barn og hjem. I løpet av partenes 33-årige ekteskap hadde ektemannen innbetalt premier til egen pensjonsforsikring og til eget premiefond. Han hadde dessuten fastsatt en lønnsgodtgjørelse til sin hustru som lå betydelig under hans, og som førte til hun også fikk lavere pensjon fra folketrygden enn det han fikk.

Hustruen krevde prinsipalt at ektemannens premiefond på kr 405 884 skulle følge hovedregelen om likedeling, men Høyesterett fant at premiefondet kunne unntas fra deling etter den 1927-loven § 11 annet ledd (nå ekteskapsloven § 61 bokstav b første punktum). Retten viste til at beløp som er innbetalt til et premiefond ikke kan overdras, premiefondet kan bare benyttes til dekning av årets premie og er uten gjenkjøpsverdi. På denne bakgrunn fant førstvoterende at det fulgte naturlig av ordlyden at premiefond var unntatt. Premiefond må også unntas fra deling etter någjeldende el. § 61 bokstav b, som er ment å utdype den tidligere rettstilstanden uten nevneverdig realitetsendring, Ot.prp. nr. 28 (1990–91) s. 122. Dette har for øvrig også vært teoriens standpunkt, se bl.a. Holmøy og Lødrup, *Ekteskapsloven* s. 392.

Hustruen krevde subsidiært vederlag for mannens utgifter til erverv av

premiefondet på kr 405 884. Hun krevde også vederlag for hans utgifter til erverv av pensjonsforsikringer på kr 400 089 – til sammen kr 805 973. Vederlagskravet ble behandlet etter 1927-lovens § 19, som i følge forarbeidene til den nye ekteskapsloven er videreført uten realitetsendring i el. § 63 første ledd – Ot.prp. nr. 28 (1990–91) s. 123 og NOU 1987:30 s. 134. Både etter ny og gammel regel er vederlaget oppad begrenset til de utgifter som er medgått til ervervet av pensjonsrettigheter. Når Høyesterett tar standpunkt til hvilket utgiftsbegrep som skal legges til grunn, vil dette ha relevans også etter dagens rettstilstand.

Et premiefond består både av innbetalte premier og renteavkastning, og spørsmålet var om *renteavkastningen på innbetalingene til premiefondet* kunne anses som en utgift i relasjon til vederlagsregelen. Førstvoterende besvarte dette under tvil bekreftende, og viste til at det er tale om en avkastning som er båndlagt på samme måte som de innbetalte premiebeløp – avkastningen kan bare benyttes til betaling av fremtidig premie. Som begrunnelse vises det videre til at forsikringstakeren «har til dekning av fremtidige premieutgifter spart midler og oppnådd en avkastning av disse som ut fra lovens grunntanke skulle ha kommet begge ektefeller til gode.»

Derne ble det tatt standpunkt til om *skattefordelen* skulle trekkes fra i innbetalt premie til fond og pensjonsforsikring. Retten fant at lovens utgiftsbegrep måtte forstås slik at det dreide seg om netto utgifter *etter fradrag for skattefordelen*. Dermed måtte skattefordelen på rundt 1/3 av de innbetalte premier trekkes fra i premiebeløpene. Retten kom til at de samlede utgiftene ektemannen hadde hatt til erverv av pensjonsrettigheter beløp seg til kr 582 000. Fullt vederlag ville følgelig utgjøre halvparten av dette beløpet – kr 291 000 – når vederlag utbetales etter at likedelingen er foretatt.

I denne saken fikk hustruen som nevnt fullt vederlag, jf. 1927-lovens § 19 hvor vederlag kan kreves «i den utstrekning det finnes rimelig etter ektefellenes kår og omstendighetene for øvrig». Formuleringen i el. § 63 første ledd annet punktum er imidlertid ikke helt identisk, etter sistnevnte

bestemmelse kan det kreves vederlag «i den utstrekning utgiftene overstiger det som må anses som rimelig». Ordlyden peker i retning av en rimelighetsvurdering som er sterkere knyttet til størrelsen på de utgiftene som er brukt til ervervet. I forarbeidene til § 63 første ledd sies det intet konkret om vurderingen, annet enn at det ikke er tilsiktet noen realitetsendring i forhold til 1927-loven § 19. Ordlyden i § 63 første ledd gir ikke umiddelbare assosiasjoner i retning av en bredere vurdering av «kår og omstendighetene for øvrig», men kan heller ikke sies å være helt uforenelig med en slik vurdering. Når det ikke er tilsiktet noen realitetsendring i forhold til tidligere rettstilstand, er det grunn til å anta at vurderingen fortsatt skal baseres på en slik bredere vurdering. Reelle hensyn taler i samme retning. Det samme standpunktet inntar Lødrup, *Familieretten*, 3. utgave s. 232.

I denne saken la retten vekt på at mannen i årene fremover ville få rundt kr 415 000 i samlet årlig pensjon, mens hustruen ville få ca. kr 160 000 årlig. Selv om hans høyere pensjon for en del måtte tilskrives innbetalinger de seneste 10 år, dvs. etter samlivsbruddet, hadde pensjonene «i vesentlig grad» sammenheng med rettigheter ervervet før bruddet i 1990. Det ble i den forbindelse vist til at den lavere folketrygdpensjonen til hustruen skyldes at ektemannen hadde fastsatt atskillig høyere lønn til seg selv i deres felles forretningsvirksomhet. Det ble videre lagt vekt på at samlivet hadde vart i 33 år, og at det på bakgrunn av den felles virksomhet var naturlig å legge til grunn at det hadde vært en forutsetning – «om ikke uttrykt så i hvert fall stilltiende» – at den økonomiske avkastning av virksomheten skulle komme begge til gode i omtrent samme utstrekning. Retten fant for øvrig at det, i mannens favør, måtte tillegges vekt at han hadde tegnet en pensjonsforsikring, knyttet til egen død, til fordel for hustruen. I motsatt retning trakk det faktum at avkastning på de løpende premier som han hadde innbetalt til egne pensjonsforsikringer ikke kunne trekkes inn som grunnlag for vederlagskrav.

I dommen knytter førstvoterende også noen bemerkninger til forståelsen av en annen vederlagsregel –

1927-loven § 11 annet ledd annet punktum. Denne ble gjeninnført i ekteskapsloven av 1991 § 61 bokstav b annet punktum i 1998. Ordlyden ble imidlertid noe endret – blant annet ble «særlige grunner» tatt ut. Det som sies i dommen om den tidligere regelen har derfor ikke uten videre relevans for den gjeninnførte vederlagsregelen i § 61 b.

Tone Sverdrup

BOLIGRETT

NOU 2000: 17 Burettsløvene

Regjeringen oppnevnte ved kongelig resolusjon 6. juni 1997 et utvalg under ledelse av professor Kåre Lilleholt til revisjon av lov om boligbyggelag 4. februar 1960 nr. 1 og lov om borettslag 4. februar 1960 nr. 2. Utvalgets innstilling ble overlevert Kommunal- og regionaldepartementet 29. juni, og er nå utsendt på høring. Høringsfristen er satt til 1. januar 2001.

Utvalget foreslår at boligbyggelag og borettslag skal videreføres som egne lovregulerte sammenslutninger etter samme hovedlinjer som i dag. Det er lagt frem to lovutkast som skal erstatte eksisterende lov om boligbyggelag og lov om borettslag.

Etter utkastet skal det fortsatt være tilknytning mellom boligbyggelag og de borettslagene hvor boligbyggelaget har skaffet andelseierne bolig. Tilknyttede borettslag skal være «borettslag der det følger av vedtektene at andelseigarane skal vere andelseigarar i eit bestemt bustadbyggjelag», utkast til lov om burettslag § 1-3. Boligbyggelaget kan ved stiftelsen av borettslaget sikre seg at vedtektsklausuler om tilknytning, om forkjøpsrett for andeleier og om andre vilkår ved eierskifte av borettslagsandel ikke skal kunne endres uten medvirkning fra boligbyggelaget.

Utvalget foreslår at avtale om forretningsførsel ikke lenger gjøres uoppsigelig uten tidsbegrensning. Det skal imidlertid gjelde enkelte særregler for avtale mellom boligbyggelag og tilknyttede borettslag: Avtale om forretningsførsel kan gjøres uoppsigelig de første ti år etter stiftelsen. Lengstetiden for andre forretningsføreravtaler er fem år, jf. utkast til lov

om burettslag § 8-10. Boligbyggelaget kan sikre seg at vedtaket om skifte av forretningsfører krever sterk oppslutning i borettslaget, jf. utkast til lov om burettslag § 8-11.

Modellen for utbygging av boliger gjennom borettslag foreslås endret slik at reglene i lov 3. juli 1992 nr. 93 om avhending av fast eiendom og lov 13. juni 1997 nr. 43 om avtalar med forbrukar til oppføring av ny bustad m.m. skal gjelde mellom utbygger og andelseier, se forslag til lov om burettslag § 2-13 jf. forslag til ny § 1-1a i avhendingsloven og ny § 1a i bustadoppføringslova. Det kommer klarere frem i utkastet enn i eksisterende lov at boligbyggelaget kan selge boliger til fast pris uten å være bundet av selvkostprinsippet. Selvkostprinsippet har ingen nødvendig sammenheng med samvirke. Med den utbyggingsmodellen utvalget foreslår, skal andelene i borettslaget reelt selges fra boligbyggelaget til forbrukerne. Boligbyggelaget skal kunne fastsette prisen som det vil.

Utkastet til lov om bustadbyggjelag § 1-1 definerer boligbyggjelag som «eit andelslag med vekslende andeleigartal og vekslende andelskapital som har til hovudføremål å skaffe bustader til andelseigarane gjennom burettslag eller på anna vis og å forvalte bustader for andelseigarane». Dette tilsvarer hovedsakelig definisjonen i gjeldende lov, men det kommer klarere frem at laget kan drive med annen virksomhet så lenge hovedformålet er det nevnte, jf. lovutkastet kapittel 7 Verksemnda i laget. Laget skal kunne ta i mot spareinnskudd eller låne ut midler etter særlige regler, utkast til lov om bustadbyggjelag § 7-3.

Utkast til lov om bustadbyggjelag er langt på vei tilpasset reglene i aksjeloven og allmennaksjeloven. Det gjelder imidlertid viktige forskjeller mellom organisasjonsformene når det gjelder formål, deltakere, kapital og utdeling. Medlemskapet i boligbyggelaget skal være personlig, og i de tilfellene det kan overføres, må det fastsettes hvilke rettigheter som følger med. Utkastet setter rammer for utdeling av midler til andelseierne, og åpner for at de lagene som ønsker det kan dele ut noe av overskuddet basert på samhandel med laget, jf. utkast til lov om bustadbyggjelag § 3-5 (2).

I henhold til utkast til lov om

burettslag § 1-1 er dette et andelslag som har til formål å gi andelseierne bruksrett til egen bolig i lagets eiendom (boret), og å drive virksomhet som har sammenheng med dette. Dette tilsvarer regelen i gjeldende lov. Sammenslutninger med dette formålet skal ikke lenger kunne stiftes som aksjeselskap, jf. utkast til lov om burettslag § 1-4.

Reglene i lovutkastet er langt på vei samordnet med reglene om eierseksjoner. Utvalgets vurdering er likevel at det er så viktige forskjeller mellom de to formene at begge ordninger bør videreføres. De viktigste forskjellene har sammenheng med brukereieprinsippet, ansvarsbegrensning og felles finansiering.

Bruksretten i et borettslag skal etter utkastet ikke lenger betraktes som en leierett, men som en spesiell form for bruksrett (boret). I misligholdstilfellene blir det derfor tale om pålegg om avhending, som for eierseksjoner, istedenfor oppsigelse etter husleielovens regler, jf. forslag til lov om burettslag § 5-23.

Hovedregelen skal fortsatt være at hver andelseier bare kan ha en andel i laget, og at andelseieren selv og familien hans skal bruke boligen andelen er tilknyttet, utkast til lov om burettslag § 5-1. Utkastet inneholder regler om retten til å overlate bruken til andre gjennom fremleie mv., lovutkastet § 5-3 flg.

Utkastet inneholder mer detaljert regulering av plikt til vedlikehold av boligen og om ansvar for skader, jf. lovutkastet §§ 5-11 flg. Borettslaget skal ha en lovbestemt panterett som sikrer krav fra lagsforholdet opp til et maksimum som tilsvarer to ganger folketrygdens grunnbeløp (i dag ca. kr 100 000,-), jf. lovutkastet § 5-20.

I dag finnes ikke rettsregister for borettslagsandeler. De eneste rettsvernreglene som er lovfestet, er pantelovens regler om vern for pantrett. For andre kollisjoner mellom rettigheter i borettslagsandeler er reglene usikre. Utvalget foreslår at det

bør opprettes et register for borettslagsandeler. I utkastet til lov om burettslag kapittel 6 er det inntatt nærmere regler om virkningen av registrering. Mønster for reglene har vært tinglysningslovutkastet fra 1982 (NOU 1982: 17), reglene i luftfartsloven fra 1993 om luftfartøysregisteret og noe i andre regler om rettsregistrering.

Det fremlegges ikke forslag om organiseringen av et slikt register. Man kan tenke seg ett eller flere reg-

istre og de kan være private eller offentlige.

Kristin Normann Aarum

Ny litteratur

Kobbe, Harald S., Henriette Løken Berle og Anders Pind: *Kobbes kommentarer til husleieloven*. ISBN 82-02-19697-3. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo 2000, 688 s., kr 650,-.

Nytt i privatretten

Nytt i privatretten utgis av Institutt for privatrett ved Universitetet i Oslo i samarbeid med Cappelen Akademisk Forlag.

Hovedredaktør: Peter Hambro
Forlagsredaktør: Martin Hill Oppegaard

Abonnement fås ved henvendelse til Cappelen Akademisk Forlag, telefon 2298 5800 eller telefaks 2298 5845.
Et årsabonnement (2001) på *Nytt i privatretten* koster kr 390,-.
Abonnementet løper til det blir oppsagt skriftlig.

Henvendelser om *Nytt i privatretten* rettes til:

Cappelen Akademisk Forlag
Postboks 350 Sentrum
0101 Oslo

E-post: caf@cappelen.no
<http://www.cappelen.no>

Nytt i privatretten © J. W. Cappelens forlag a.s. 2000

Neste hefte kommer februar 2001